

บทคัดย่อ

แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางและให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ สมควรนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา มูลเหตุสำคัญดังกล่าว จึงนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวยุ จังหวัดมุกดาหาร วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันด้านต่าง ๆ คือ คุณลักษณะ ใช้เป็นอาหาร ศึกษาปัญหา การอนุรักษ์ แนวทางพัฒนาแหล่งสมุนไพร และผลิตเอกสารรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร เผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชนบทต่อไป การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาชาวยุ จังหวัดมุกดาหาร การศึกษาปรากฏผล ดังนี้

ชาวยุ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดมุกดาหารระหว่างปี พ.ศ. 2426 - 2430 มีตระกูลสำคัญ ๆ 5 ตระกูล ชาวยุมีวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการเก็บหาของป่าล่าสัตว์เพื่อการยังชีพ และใช้สมุนไพรคุณลักษณะ ต่อมาชุมชนมีการพัฒนาเจริญขึ้น ป่าไม้และแหล่งสมุนไพรถูกทำลาย ชาวยุรุ่นใหม่ขาดความรู้ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน

ปัจจุบันชาวยุส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน มีโรคใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น เอชส์ มะเร็ง และโรคหัวใจ เป็นต้น สาเหตุเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรค การบริโภคอาหารที่เป็นอันตราย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และเกิดจากความเสื่อมโทรมตามอายุขัยของคน

หมอสมุนไพรชาวยุ ที่เป็นหมอสมุนไพรอาชีพ มีประมาณ 5 คน ซึ่งมีความรู้ความสามารถรักษาโรค อาการป่วยรุนแรงได้ ส่วนชาวยุทั่วไป สามารถดูคุณลักษณะคนในครอบครัวและอาการป่วยไม่รุนแรงด้วยสมุนไพรพื้นบ้านได้

สมุนไพรมี 2 พวกใหญ่ คือ สมุนไพรยาสามัญประจำบ้านและสมุนไพรใช้รักษาอาการเจ็บป่วยหนักหรือรุนแรง วิธีการปรุง จะใช้วิธีการต้ม การฝน การแช่น้ำ และการบดเป็นผงผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน สมุนไพรเหล่านี้ใช้รักษาโรคอาการป่วยรุนแรง และอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

ไม่รุนแรง พวกที่ 2 คือสมุนไพรเป็นทั้งยารักษาโรค บำรุงร่างกาย และเป็นอาหารหรือพืชผัก สมุนไพรมีทั้งพืช สัตว์ แร่ธาตุมากกว่า 150 ชนิด ผลการใช้สมุนไพร พบว่า ชาวบรูมีความพึงพอใจมาก สมุนไพรมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค เป็นพืชมงคล เป็นไม้ประดับ ให้ความร่มรื่น การใช้สมุนไพรจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ดียิ่งขึ้น ขณะนี้การดูแลสุขภาพบางอย่างยังไม่มียาแผนปัจจุบัน ที่ใช้ทดแทนได้ดีเทียบเท่าสมุนไพร

แหล่งสมุนไพร มีในที่ดินส่วนบุคคล ป่าชุมชน วัดป่า ป่าเขา ทุกแหล่งเริ่มมีปริมาณน้อยลง เนื่องจากปัญหาการบุกรุกป่า ป่าที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านจะไม่ถูกบุกรุกทำลาย เช่น ป่าช้า วัดป่า สามารถใช้เป็นพื้นที่อนุรักษ์สมุนไพรของชุมชนได้ หากสมุนไพรหมดไป จะทำให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรสูญหายไปด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสมุนไพร ควรใช้วิธีการสมุนไพรศึกษา (Herbal Education) ในบริเวณวัด ป่า ป่าช้า โดยวิธีการจัดอุทยานสมุนไพรสาธารณะ (Herbal Park) ของหมู่บ้าน และควรมีการศึกษาวิจัยสมุนไพรเพื่อการพาณิชย์ จะเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ต่อไป